

Bild: Folkets bio

Fantompojken

En filmhandledning från Svenska Filminstitutet

Rek för åk 2 – gymnasiet.

”Titti, jag ska inte ljuga. Det är ingen snäll sjukdom...” säger 11-åriga Leo uppriktigt till sin lillasyster i inledningen av **Fantompojken**. Lika ärligt som han berättar, lika förbehållslöst tror Titti på honom, både vad gäller sjukdomen och det han i förtroende berättar för bara henne. Nämligen att han sedan han blev sjuk har utvecklat en förmåga att kunna lämna sin kropp och flyga iväg när han sover – upp över staden, genom väggar, tak och fönster. Utifrån oro och tillit, fara och fantasi utvecklar sig en äventyrshistoria där Leo kommer att spela en av huvudrollerna för att rädda New York från ett datavirus som hotar att förgöra staden, samtidigt som han och hans familj kämpar mot hans sjukdom. Filmen kan också användas inom Bild och Filosofi på högskole- och gymnasium.

Handling

Leo och hans syster bor med sin mamma och pappa i New York. När filmen inleds befinner vi oss mitt i vad som tycks vara händelsernas centrum men som visar sig vara händelser som utspelar sig i den bok som Leo läser för sin lillasyster. Sagan avslutas med ett samtal om att

Leo är sjuk och att han ska genomgå en svår behandling på sjukhuset. Parallellt med att Leo läggs in på sjukhus och behandlingen påbörjas, så utvecklas flera berättarspår i filmen. Journalisten Marie Anderljung och polisen Alex, som Marie utan att våga erkänna det varken för Alex eller för sig själv, har ett gott öga till, befinner sig i en affär just när två klantiga bovar försöker sig på ett rån. Alex avvärjer rånet, men hamnar i konflikt med sin chef.

Samtidigt är en man med vanställt ansikte och hans kompanjoner i färd med att verkställa en hemsk plan i syfte att ro hem en stor summa pengar eller att förgöra hela New York. I ett försök att förhöra en misstänkt typ hamnar Alex mitt i Mannen med det vanställda ansiktets brottsplaner. Polisen Alex råkar återigen illa, denna gång så illa att han hamnar på sjukhus med krossat ben.

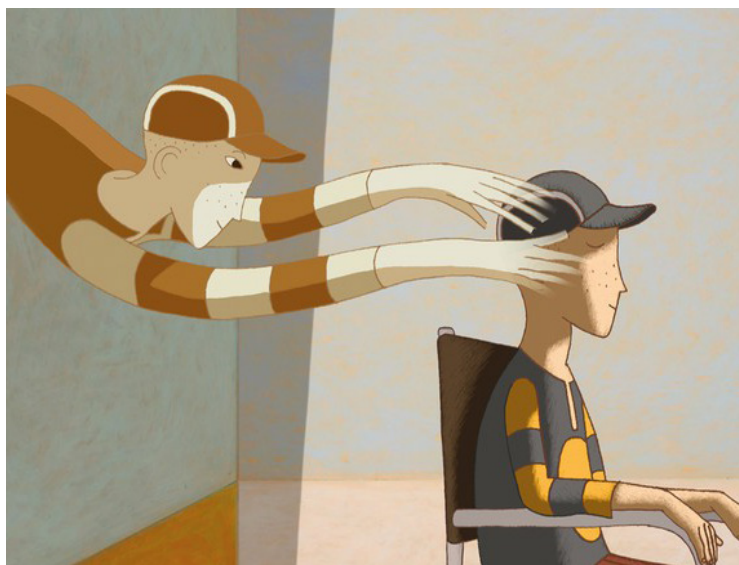
På sjukhuset möts Alex och Leo och det är härifrån de sedan på ett fantastiskt sätt kommer att styra händelseutvecklingen. När Leo lyckats överbevisa för polisen att han kan lämna sin kropp kommer de tillsammans att bekämpa den ondskefulla planen. Med Alex polisfarehet och Leos förmåga att flyga lyckas de, tillsammans med den modiga Marie som är på plats avvärja katastrofen och rädda staden.

I slutet av räddningsaktionen försvagas Leo och han hamnar i ett slags koma. Berättelsen knyts på ett finkänsligt sätt samman genom att lillasyster Titti läser, eller snarare via minnet återger, samma saga som Leo läste för henne tidigare. Med hjälp av sitt öppna sinne leder hon honom tillbaka till medvetandet och filmen avslutas med att Leo ser rakt mot oss och kungör att han är en hjälte – en äkta, om än tecknad – hjälte!

Bortom det fysiska

När Leo kommer tillbaka till sjukhuset efter en flygtur finner han sin mamma och pappa stå lite undanskynda i en sjukhuskorridor, djupt olyckliga och mycket oroliga för Leo. De vet inte att Leo kan se och höra dem så de anförtor varandra sin fulla rädsla och oro. I tron om att han mår bäst av att de håller god min för honom döljer de annars sina äkta känslor. De stödjer honom och gör sitt yttersta för att försäkra honom att han inte behöver känna sig orolig. Som föräldrar vill de ta på sig oron och därmed försöka lindra hans.

Leo flyger vidare in i lekrummet där Titti är. Hon sitter med boken han läst för henne så många gånger tidigare. Han blir förvånad när han hör att hon pratar med honom. Kan hon se honom?

Sedan blir han förvirrad av att hon inte hör honom. Så förstår både han och vi i publiken att hon alls inte ser honom utan att hon fantiserar att hon ser honom. Titti leker att Leo läser för henne. Han finns med i hennes tankar, han är hos henne. I leken finns han där på riktigt.

Titti är den person Leo inte behöver övertyga eller bevisa sin dubbla existens för. För henne är det inte så märkligt att han kan lämna sin kropp och flyga iväg. Men när det blir på allvar, när andra börjar tveka om han ska komma tillbaka, då är hon bestämd, då är det hon som visar honom tillbaka. Hon förklarar att det är enkelt, hon visar var dörren tillbaka finns och uppmanar honom att välja att gå igenom den, tillbaka till henne och den här verkligheten.

För Titti är det inget märkligt att hennes bror kan flyga. Andra runt Leo däremot behöver bevis för att tro på honom. Här finns det utrymme att diskutera detta fenomen filosofiskt på flera nivåer, allt beroende på barnens ålder och mognad:

- Diskutera de olika relationerna i filmen. Vilka av karaktärerna lyssnar och tror på det Leo säger? Vad behöver han göra för att bevisa sig? Vilka argument använder till exempel polisen Alex för att avfärda det Leo säger sig kunna? Hur kommer det sig att Leos föräldrar inte känner till Leos äventyr? Vilka bevis behöver filmens olika karaktärer för att förstå och acceptera Leos verklighet?
- Hur kan man förstå att Leo kan flyga? Drömmer han? Fantiserar han? Hallucinerar han? Kan han helt enkelt flyga för att han är med i en film? Kan man se hans flygande och agerande som en metafor – en bild för något annat? Skulle en sådan bild av flygandet kunna ha någon koppling till synen på tid eller teknik i vår samtid, som till fjärrkontroller eller spelkonsoler?
- Kan det ske saker bortom vårt medvetande, bortom det fysiska som vi inte känner till? Kan det finnas sådant som vi inte kan uppfatta med våra sinnen?

Inom den riktning i filosofin som kallas metafysik ställer man frågor om verklighetens grundläggande natur. Metafysiken handlar om sådant som finns bortom det fysiska, sådant som vi inte kan uppfatta med våra sinnen.

Det var filosofen Aristoteles som genomarbetade det första metafysiska systemet. Han ansåg att alla våra tankar och idéer kommer till vårt medvetande genom det vi ser och hör, men också att vi har ett medfött förnuft. Han såg förnuftet som människans främsta kännetecken, men att vårt förnuft är helt tomt innan vi fått sinnesintryck. Enligt Aristoteles har vi alltså inga medfödda ”idéer”. Långt senare, efter rationalister som förändrade metafysiken genom att studera varandet, och ordet ”ontologi” etablerades, utvecklade filosofen Immanuel Kant (1724-1804) sin syn på metafysiken. Han talade om människan som en *förnimbar varelse*, men också som en *förnuftsvarelse*. Han menade att ”den objektiva verkligheten” är oåtkomlig för oss, och med detta menade han att vi ständigt bär på ett par begreppsliga glasögon som tolkar världen på ett speciellt sätt.

I Jostein Gaarders ungdomsroman *Sofies värld* från 1991 tas den unga Sofie med på en mystisk och spännande resa genom filosofihistorien. För att illustrera Kants syn på relationen mellan förnuft och sinnesintryck tar författaren fasta på ordet ”glasögon” hos filosofen, och låter Sofie ta på och av ett par solglasögon med rött glas. På detta sätt låter han läsaren genom Sofie förstå att glasögonen sätter en tydlig gräns för hennes och allas vår förmåga att uppfatta verkligheten. Vidare låter Gaarder den som ledsagar Sofie genom historien säga till henne att: ”Allt du ser kommer från världen utanför dig, men glasögonen bestämmer hur du ska se det. Du kan ju inte gärna påstå att världen är röd, även om du ser den så.” (s. 330)

- Låna Gaarders glasögonbevis. Berätta om, eller läs den del i Sofies värld som handlar om metafysik för eleverna och skicka sedan runt ett par glasögon, en bit färgad plastfilm eller liknande. Ställ därefter frågor om detta påverkar synen på verkligheten. Om så, hur och varför?

- Reflektera över vad i *Fantompojken* som kan kopplas till att förlita sig på sina sinnen och vad som kan kopplas till att förlita sig på vårt intellekt och det rationella tänkandet?

- Härifrån kan en diskussion om vad som kan finnas men som vi ändå inte ser öppnas upp. Vad skulle det kunna finnas för exempel på olika verkligheter, upplevelser bortom det fysiska?

- Vad finns det för föreställningar i klassen om vad som händer med oss när vi sover, när vi drömmer, när vi dör?

- Vad är skillnaden mellan drömmar och verklighet?

- Kan drömmar vara verkliga?

- Varifrån kommer drömmar?

- Vad innebär det att finnas till? Vad finns det för bevis för att det vi ser också går att se för någon annan?

- Ge eleverna i uppgift att tänka om de sett andra filmer där det finns karaktärer som finns men som inte syns för andra i filmen, som till exempel i någon av Harry Potter-filmerna. Visa gärna klipp från dessa filmer, eller filmer som eleverna troligen inte sett såsom *Osynliga mannen* (tex James Whale, 1933) och *Körkarlen* (Victor Sjöström, 1921). Hur kan vi förstå dessa i ljuset av varandra? Jämför. Finns det exempel på karaktärer som lämnar sina kroppar i böcker eleverna läst?

Nya sätt att se

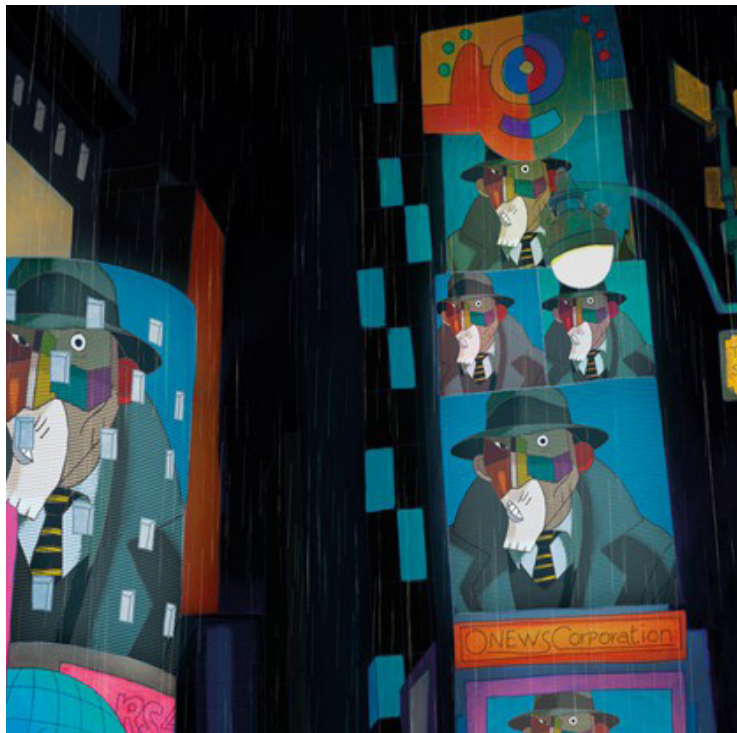
I *Fantompojken* befinner vi oss i en tecknad version av New York. Stadens konturer känns igen, liksom specifika byggnader och monument. Den stadsbild Leo flyger över är oss bekant oavsett om vi varit där. Stadens vyer har avbildats på så många bilder att det lätt kan kännas som att man varit där. Hur många gånger har vi inte sett bilden av Frihetsgudinnan? Hur många tänkbara och otänkbara vinklar har vi

lärt känna henne ifrån? Till och med från Leos luftperspektiv känns hon säkerligen bekant, kanske från vykort, semesterbilder eller från andra filmer. Men hur är New York och Leos värld avbildad här?

Precis som i Gagnol och Feliciolis tidigare film *En katt i Paris* från 2010 så hänvisar bildspråket till andra bildspråk. Det Paris som avbildas där och det New York som gestaltas här härstammar till stora delar från måleri- och konsthistorien. Och särskilt från modernismens många ismer.

Vid 1900-talets början var sökande efter alternativ till naturalism inom bildkonsten i full gång. Fotografiet hade under förra seklet tagit över realismen och symbolister och impressionister hade utmanat etablissemangen med bildvärldar som bröt upp tidigare invanda konventioner att skildra världen på. Drivkrafterna att finna ”mer sanna” och alternativa sätt att visa verkligheten på var starka. En konstnär som Paul Cézanne frångick det gamla centralperspektivet och arbetade istället med färgens och ljusets egna möjligheter att skapa rum. Genom att avbilda samma motiv, såsom till exempel berget Sainte-Victoire, vid olika tidpunkter med olika ljusförutsättningar tillskrevs stor tillit till synförnimmelsernas sanning. En ny färgskiftning uppmanade till en ny målning – en som verkligen visade berget hur det såg ut precis i detta ögonblick. Varje intryck, varje ”impression”, krävde sin egen avbildning eller representation. Igen kan vi tänka på de röda glasögon som Sofie ombads sätta på sig i Sofies värld för att uppleva hur lite som behövs för att världen ska uppenbara sig i helt ny dager även om den på många vis ändå är densamma.

Konstnärer verksamma under 1900-talets första hälft blir upptagna med att se på världen utifrån sina egen olika sätt att se, utifrån olika perspektiv. Kubisterna med företrädare som Pablo Picasso och Georges Braque utmanar den västerländska illusionistiska konsten som behandlade bilden som ett fönster som öppnar sig mot den synliga världen bortom det, genom att framställa världen i ett antal plana eller nästan plana former som lades samman på ett collageartat sätt. Deras sätt att arbeta var som att veckla ut ett motiv på en plan yta. Istället för att röra sig inåt mot en flyktpunkt som i centralperspektivistisk avbildning bröt de upp ett motivs helhet och placerade det i ett grunt bildrum där bildens olika delar tycktes röra sig utåt, mot betraktaren, istället för inåt, mot en flyktpunkt. I många nya sätt att framställa världen vid den här tiden betonades ytan. Yta, färghantering, rumslig framställning, perspektiv, tid och seende är betecknande för alla riktningar som blommar ut i modernismens ismer.

- *Fantompojken* är som en skatt av bildstilar. Hur kan man till exempel tänka om Mannen med det vanställda ansiktet? Vad kan det finnas för konsthistoriska influenser bakom hans utseende? Låt eleverna se målningar av förslagsvis Pablo Picasso och Georges Braque och fundera kring likheter med mannen. Om/när de finner likheter, låt dem fördjupa sig i det sättet att uttrycka sig. Hur blir det om man försöker avbilda ett ansikte eller ett objekt som ”kubist”? Vad innebär det att i likhet med kubisterna skildra ett helt motiv på en platt yta?

- När ett motiv avbildas kubistiskt skulle man kunna säga att hela objektet tas in och att till och med det som inte syns från ett visst håll, exempelvis från objektets baksida, synliggörs. När eleverna prövat att göra stillbilder på detta sätt, gå då vidare till rörlig bild. Välj ut ett objekt, låt säga en skulptur eller en staty. Ge eleverna i uppgift att avbilda det valda med hjälp av rörliga bilder på minst två olika sätt. Ett sätt skulle kunna vara att utifrån en enda tagning filma runt objektet, att låta en sammanhållande kamerarörelse förmedla hela objektet. Hur avbildas objektet med denna typ av tagning? Hur lång behöver tagningen vara för att objektet ska kännas avbildat i sin helhet? Ett annat sätt att avbilda objektet på skulle kunna ske i form av ett montage. Hur kan bilderna sammanfogas för att ge en bild av sinnessintrycken av till exempel en skulptur? Väljer eleven eller elevgruppen många närbilder som fogas samman? Blandar de närbilder och helbilder? Vilken rytm väljer eleverna i sitt montage? Jämför de olika sätten att avbilda och diskutera hur ni ser på ”representationen av objektet/representationen av verkligheten”?

- I både *En katt i Paris* och *Fantompojken* är många av karaktärerna avbildade med intressanta ansikten. De har ofta skarpa profiler med väldigt olika långa näsor. Här kan man tänka sig många konstnärliga förlagor, men en som sticker ut lite extra är Amedeo Modigliani. Visa hans olika bilder för eleverna och diskutera likheterna. Varför väljer skaparna av *Fantompojken* att avbilda dem såhär? Pröva att måla porträtt eller självporträtt på Modigliani/*Fantompojken*-vis. Även här rekommenderas att gå vidare till kameraövningar. Låt eleverna använda sina egna kamerastrategier för att ta ”selfies”, men be dem låta sig inspireras av Modigliani.

- Gå vidare med andra bildinfluenser i relation till *Fantompojken*. Vad händer om eleverna får se på ett konstverk av Marc Chagall där

karaktärerna flyger omkring? Varför flyger de? Kan man förstå något om *Fantompojken* om man studerar Chagalls bilder? Vilken typ av motiv väljer eleverna om de får i uppdrag att infoga sig själva, eller sina nära, som flygande?

- Ett sista förslag på bildreferens skulle kunna vara Giorgio de Chirico, mest känd för sina ”metafysiska” målningar med överdrivna perspektiv, långa ”dallrande” skuggor och drömliknande atmosfär. Hur kan hans målningar tillföra något i samtal om miljöskildringen och stilen i *Fantompojken*? Låt diskussionen ligga till grund för att sedan måla, fotografera eller filma en plats i de Chiricos anda.

Hur gick det sedan?

Fantompojken består som av flera parallella spår, berättelser som går in i varandra och flätas samman. En berättelse utspelar sig i barnboken. En handlar om pojkens sjukdom och hur familjen drabbas av den. Polisens liv och arbete är nära tvinnad med berättelsen om journalisten. Och så är det förstås alla berättelser som finns kring bovarna, inte minst den som handlar om den lilla ilska hunden som hela tiden råkar illa ut.

- Låt eleverna bena ut och identifiera filmens olika berättelser och berättarspår. De kan återberätta och redogöra för dem, men de kan också pröva att skissa upp hur berättelserna tillsammans bildar filmens helhet.

- En berättelse får vi aldrig höra klart i filmen. Mannen med det vanställda ansiktet försöker gång på gång berätta vad han råkat ut för, vad som orsakat hans ansiktsskada. Ge eleverna i uppgift att skriva vad de tror har hänt honom – hur gick det till när mannen fick sitt ansikte vanställt? Gör gärna uppgiften efter att ni pratat om filmens filosofiska undertoner eller olika sätt att avbilda verkligheten.

Tips på fördjupning

Filosofi

Filosofilexikonet. *Filosofier och filosofiska begrepp från A till Ö*, red. Poul Lübecke, Stockholm: Forum, 1997.

Sofies värld, Jostein Gaarder, Rabén & Sjögren 1991, 1994.

Nedladdningsbar bok: Filosofi för gymnasiet : <http://gymnasiefilosofi.se/>

Konst

The Shock of the New. Art and the Century of Change, Robert Hughes, Thames and Hudson 1980, 1993.

Konsten genom tiderna, Hugh Honour, John Fleming, Fleming Honour Ltd, 1982, 1991.

Bokserien Taschen:

Cubism, av Anne Ganteführer-Trier.

Modigliani, av Doris Krystof.

Marc Chagall 1887-1985. Måleri som poesi, av Ingo F. Walther.

De Chirico, av Magdalena Holzhey.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Fantompojken, Frankrike, 2015

Regi: Jean-Loup Felicioli, Alain Gagnol

Manus: Alain Gagnol

Producent: Jacques-Rémy Girerd

Tekniska uppgifter

Längd: 85 minuter

Censur: från 7 år

Svensk premiär: 2015 - 11 - 20

Distribution:

Folkets Bio

Folketsbio.se

E-post: Info@folketsbio.se

Redaktion

Text: Annika Wik

Redaktör: Kaly Halkawt

Svenska Filminstitutet, Januari 2016

Kontakt

filmiskolan@filminstitutet.se

Filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken filminstitutet.se/om-att-boka-skol-bio/ kan ni lära er mer om hur man hittar och bokar film.

